

СЕНКА М. КОСТИЋ¹

ЈЕЛЕНА Љ. МИНИЋ²

УНИВЕРЗИТЕТ У ПРИШТИНИ СА ПРИВРЕМЕНИМ СЕДИШТЕМ
У КОСОВСКОЈ МИТРОВИЦИ, ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ
КАТЕДРА ЗА ПСИХОЛОГИЈУ

ЕЛМА Е. РОВЧАНИН³

О.Ш. БОШКО БУХА, ПРИЈЕПОЉЕ

ВАСПИТНИ СТИЛОВИ РОДИТЕЉА КАО ПРЕДИКТОРИ ДИМЕНЗИЈА САМОЕФИКАСНОСТИ УЧЕНИКА ОСНОВНЕ МУЗИЧКЕ ШКОЛЕ

САЖЕТАК. Основни проблем истраживања садржан је у питању да ли су васпитни стилови (ауторитарни, ауторитативни и пермисивни) статистички значајни предиктори димензија самоефикасности (академске, социјалне и емоционалне) код ученика основне музичке школе. Узорак је пригодан и састоји се од 160 ученика основне музичке школе, уједначених по полу (80 дечака и 80 девојчица). У истраживању су коришћени упитник PSDQ (за мерење васпитних стилова) и упитник самоефикасности за децу.

¹ senka.kostic@pr.ac.rs

² jelena.minic@pr.ac.rs

³ elma-rovcanin92@hotmail.com

Рад је настао у оквиру пројеката ОИ 178019 *Превод у систему комуникационог изучавања српске и савремене књижевности и културе* и пројекта ИИИ 47023 *Косово и Метохија између националног идентитета и европских интеграција*, које финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

Рад је примљен 16. октобра 2019, а прихваћен за објављивање на састанку Редакције Зборника одржаном 6. јула 2020.

Резултати истраживања су показали да ученици основне музичке школе испољавају висок степен самоефикасности на све три димензије, као и да васпитни стил родитеља доживљавају као ауторитативни. Васпитни стилови родитеља показали су се као добри предиктори академске ($r^2=0,25$) и социјалне ($r^2=0,22$) самоефикасности, док није могуће предвидети степен емоционалне самоефикасности код ученика основне музичке школе на основу познавања испољености васпитних стилова родитеља.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: васпитни стилови; самоефикасност; даровитост; таленат.

УВОД

Инклузивни процес кроз који пролазе школе у Србији намеће потребу већег рада наставника са даровитим ученицима и формирање школе по мери свих ученика (Хрњица, 2004). Успех даровитих ученика зависи од великог броја фактора, а пре свега од особина личности, способности и мотивације. Поред тога, да би даровита деца и млади развили своје потенцијале, потребна им је стимулишућа и мотивишућа околина. У супротном, даровитост се, као почетни потенцијал, неће довољно развити и актуелизовати. Да би се помогло деци у остваривању њихових потенцијала, основни услов је да родитељи, као и средина у којој се дете налази (почевши од предшколских установа), познају природу даровитости и идентификују је што раније (Klemenović i Andre, 2008; Milošević, 2016). Даровитим ученицима је потребна додатна помоћ и подршка у процесу одрастања, васпитања и образовања (Minić, 2019), а развој даровитости и њена актуелизација није искључива одговорност даровитог појединца, већ родитеља, наставног кадра, стручних сарадника (Grandić i Letić, 2008). Подстицајно родитељство је важно за развој даровите деце. Спектар родитељских поступака и општа емоционална атмосфера у којој дете одраста утичу на развој личности и формирање идентитета детета. О неспорном значају срединских и образовних чинилаца за развој даровитости говоре налази о музичким способностима као неопходном услову за „улазак“ у систем музичког образовања, док су за постизање успешности у почетној фази школовања одлучујући средински чиниоци (родитељи, наставник музичког инструмента и њихова сарадња) (Богуновић и Мировић, 2014; Milošević, 2016).

ПОЈАМ ДАРОВИТОСТИ

Даровитост се временом различито схватала и дефинисала (Милановић, 2017), од почетног претежно нативистичког одређења и усмерености на натпросечне интелектуалне способности, до данас, када се даровитост схвата као потенцијал, за чији је развој и актуелизацију неопходна стимулишућа и подржавајућа средина. Даровитост је склоп особина на основу којих је особа у једном или више подручја људских делатности способна да трајно постиже изразито високе и натпросечне резултате, односно тумачи се као стваралачка способност да се постигне неко значајно и корисно дело у било ком друштвеном правцу (Koren, 1989; Kurrup et al., 2013; Babaeva, 2013).

Један од општеприхваћених модела дефинисања даровитости поставио је Рензули. Према његовој тропрстенастој концепцији, даровитост укључује изнадпросечне интелектуалне способности, особине личности и креативност (Altaras, 2006) и производ је њихове интеракције и међузависности (Стојаковић, 2013; Renzulli, 2003; Altaras, 2006). Према Рензулију (Renzulli, 2003), сва три фактора једнако су битна код одређивања даровитости, али њихов интензитет и развој није једнак, јер на њих утичу бројне карактеристике појединца и његова околина. Николић (2016) настоји да даровитост опише преко интеракције генетских и срединских чинилаца; при чему напомиње да мотивација, као и остали некогнитивни фактори, имају јак ефекат на актуелизацију даровитости.

Појмови даровитост и таленат се често изједначавају, иако међу овим појмовима постоје суштинске разлике. Наиме, даровитост је шири појам и представља изразиту натпросечну компетентност у једној или више способности, док је таленат ужи појам од даровитости и представља изразиту натпросечност у једној или више области људских активности (Macintyre, 2008). Наведено значи да даровити појединци показују потенцијал за изузетну успешност у различитим подручјима, а талентовани појединци потенцијал за изузетну успешност у једном подручју (George, 2004). Неки аутори разликују музичку даровитост од талента за музику; према Гањеу (Gagné, 2003, према: Šimunović, 2013), музичка даровитост представља природни потенцијал за постигнућем, док таленат представља вештину извођења која се учи уз помоћ стручне обуке у неком посебном подручју.

Музичка даровитост је важан предмет изучавања појединих аутора (Богуновић и Мирковић, 2014; Šimunović, 2013). Велики значај за развој музичке даровитости имају и средински фактори (родитељи, школа, сарадња родитеља са наставником) (Стојаковић, 2013; Altaras, 2006; Milošević, 2016; Pelemiš, 2017; Minić, 2019). Развој музичке даровитости одређен је општим развојем и индивидуалним потенцијалом особа, као и стицањем знања и вештина кроз посебан систем школовања којим се пружа потпора за развој балета, музике и визуелних уметности (Bogunović i Krnjić, 2013).

ВАСПИТНИ СТИЛОВИ

Родитељство је комплексна улога која подразумева примену многих васпитних поступака који долазе до изражаја у понашању родитеља према детету (Црњаковић, Стојиљковић, Тодоровић, 2008). Однос између детета и родитеља треба посматрати као динамичан процес који се мења с развојем детета и родитеља (Масика, 2007). Васпитни стил се односи на емоционални контекст унутар којег се остварује интеракција детета и родитеља (Šarić, Markeš, Majić, 2011) и представља усвојену структуру сазнајног-афективног карактера и представља тежњу ка одређеном, релативно непроменљивом начину понашања родитеља (Миленковић и Хаџи-Пешић, 2006). Многобројни аспекти породичне интеракције могу свести на две основне димензије (Baumrind, 1991; Piorkowska-Petrović, 1990) и то: афективну димензију и димензију контроле. Афективна димензија или емоционалност (прихватање-одбијање, топло - хладно васпитање, љубав-непријатељство, блискост-удаљеност) огледа у емоционалној топлини и подршци коју родитељ пружа детету, у активном укључивању у дечије активности, препознавању дететових потреба и њиховом адекватном задовољавању (Baumrind, 1991). Димензија контроле (контрола-аутономија, доминантност-субмисивност, рестриктивност-пермисивност и високи - ниски захтеви родитеља) односи се на задатке које родитељ поставља пред дете као и на контролу дететових импулса у намери да се дете добро интегрише у породицу и ширу друштвену заједницу (Baumrind, 1991). Постоје два облика контроле: спољашња или контрола понашања и унутрашња или психолошка контрола.

Најзначајнија типологија васпитних стилова је типологија коју је дефинисала Бумриндова (Baumrind, 1967, према: Ćudina-

-Obradović i Obradović, 2006). У својим истраживањима васпитних стилова Бумриндова (Baumrind, 1967, према: Коџопељић, Пекић и Генц, 2008) утврђује да је родитељски (мајчин) надзор (контрола) најважнији елемент родитељске функције и дефинисала је три основна васпитна стила: ауторитативни, ауторитарни и пермисивни. У каснијим истраживањима, Бумриндова (Baumrind, 1967, према: Čudina-Obradović i Obradović, 2006) утврђује још један васпитни стил, одбацујуће-занемарујући, који се поклапа са попустљиво-занемарујућим васпитним стилем. *Ауџоритативан* (демократски-доследан) родитељски стил обухвата прилике у којима родитељи постављају на дете велике захтеве, одређују границе и спроводе надзор, али детету пружају велику топлину и подршку. *Ауџоритаран* (аутократски, крути-строги) васпитни стил се односи на поступања родитеља који имају висока очекивања и захтеве за своју децу, првенствено зато што су нетолерантни, себични и не понашају се адекватно. *Пермисиван* (препопустљив) родитељски стил обухвата прилике у којима родитељи од деце траже мало и спроводе слабу контролу, али им дају велику топлину и подршку. *Занемарујући* (запуштајући) васпитни стил односи се на прилике родитеља унутар којих се на дете постављају мали захтеви, оно нема надзора, али ни топлине и подршке родитеља (Baumrind, 1967, према: Čudina-Obradović i Obradović, 2006).

САМОЕФИКАСНОСТ

Концепт самоефикасности (енгл. self-efficacy) установљен је 1977. године захваљујући раду Бандуре (Bandura, 1997) и представља важан концепт теорије социјалног учења (Милановић-Доброта и Радић-Шестић, 2012), који је касније преобликован у социјално-когнитивну теорију. Теорија самоефикасности заснована је на идеји о важности субјективног доживљаја персоналне компетенције у реализацији различитих циљева и задатака, а не на реалним знањима и вештинама (Bandura, 1997). Самоефикасност се дефинише као уверење особе о властитим способностима организовања и извршавања одређених акција потребних да би остварила жељени циљ (Bandura, 1997); подразумева самопроцесну способности особе да савлада одређено градиво, одговори на задатак и слично и представља моћ да појединац сам оствари неки ефекат.

Постоје два приступа у проучавању самоефикасности (Смедеревац и Митровић, 2006) и то: изучавање опште самоефикасности и изучавање самоефикасности која долази до изражаја у одређеним доменима људског понашања. Перцепција опште самоефикасности односи се на суђење или процену особе о поседовању способности за извршавање понашања релевантног за специфични задатак или ситуацију. Смедеревац и Митровић (2006) истичу да перцепција самоефикасности укључује перцепцију о томе које активности су неопходне, колико напора је неопходно уложити у ту ситуацију, колико дуго ће особа издржати у суочавању са тешкоћама, који обрасци су неопходни за задатак и емоционалне реакције које особа антиципира.

Према Мурису (Muris, 2001) можемо разликовати три димензије самоефикасности: академску, социјалну и емоционалну. *Академска самоефикасност* се односи на перципирану могућност сналажења у учењу и школском градиву и на испуњавање школских очекивања, *социјална* на перципирану способност за односе са вршњацима и асертивност, а *емоционална* на перципирану способност суочавања са негативним емоцијама (Muris, 2001).

Академска самоефикасност је важан корелат школског постигнућа. Бандура (Bandura, 1993) сматра да, независно од когнитивних способности, ученици који имају високу академску самоефикасност посматрају проблеме као изазов, посвећени су високом академском постигнућу, оријентисани на решавање задатака. Ученици коју своју самоефикасност процењују као високу, имају и висок школски успех, упорнији су у учењу, своје школске обавезе испуњавају темељније, а такође и имају мање бурне емоционалне реакције у сусрету са тешкоћама (Bandura, 1997).

ОДНОС ВАСПИТНИХ СТИЛОВА И САМОЕФИКАСНОСТИ

Однос васпитних стилова родитеља и самоефикасности предмет је бројних истраживања (Turner, Chandler, Heffer, 2009; Pelemiš, 2017). У истраживању Сејфи (Seifi, 2016), на узорку студената, утврђена је висока и позитивна повезаност ауторитативног васпитног стила родитеља и процене самоефикасности ученика. Тарнер и сарадници (Turner et al., 2009) утврдили су позитивну повезаност самоефикасности са ауторитативним стилем, као и негативну повезаност са пермисивним васпитним стилем. Затим, у истраживању на узорку 120 средњошколаца и студената, узраста од 16 до 21 године, такође је добијена повезаност аутори-

тативног васпитног стила и самоефикасности (Tam, Chong, Kadirvelu, Khoo, 2012). Исти налази, позитивна повезаност ауторитативног стила са успехом деце у школи, добијени су и на узорку деце из Србије (Pelemiš, 2017).

У истраживању спроведеном на узорку од 80 ученика утврђена је негативна повезаност самоефикасности са ауторитарним стилем, као и позитивна повезаност са ауторитативним и пермисивним васпитним стилем (Yousaf, 2015). Затим, Тодоровић (2004) у истраживању утврђује да васпитни стилови мајке више доприносе изградњи стабилног самопоштовања, а самим тим и селф-концепта и самоефикасности.

МЕТОДОЛОШКИ ДЕО

ПРОБЛЕМ ИСТРАЖИВАЊА

Музички развој је део општег развоја и почиње да се развија и испољава веома рано (Parncutt, 1993, према: Klemenović i Andre, 2008). Једна од основних одлика музике је управо непосредност деловања. Полазећи од тога да у породичној средини деца (најчешће) имају могућност да се слободно изразе, улога родитеља у посматрању и праћењу активности и дечијег изражаја сматра се значајном у препознавању и идентификацији раних знакова потенцијалне музичке даровитости детета (Klemenović i Andre, 2008). Имајући ово у виду, основни проблем истраживања садржан је у питању да ли су васпитни стилови родитеља (ауторитарни, ауторитативни и пермисивни) статистички значајни предиктори димензија самоефикасности код ученика основне музичке школе.

ЦИЉЕВИ ИСТРАЖИВАЊА

Основни циљеви истраживања су: испитати степен испољености димензија васпитних стилова родитеља (оца и мајке појединачно) код ученика музичке школе, испитати степен испољене самоефикасности (социјалне, академске и емоционалне) код ученика основне музичке школе и испитати да ли су васпитни стилови (ауторитарни, ауторитативни и пермисивни) статистички значајни предиктори димензија самоефикасности (социјалне, академске и емоционалне) код ученика основне музичке школе.

ВАРИЈАБЛЕ И ОПЕРАЦИОНАЛИЗАЦИЈА

Као условно независне варијабле у истраживању третиране су испољеност димензија и субдимензија васпитних стилова родитеља. Димензије и субдимензије васпитних стилова су операционално одређене преко постигнутих скорова на Упитнику ПСДQ (Parenting Styles and Dimensions Questionnaire; Robinson, Mandlesco, Olsen, Hart, 1995, 2001) у целини и по димензијама. Наиме, у оквиру упитника васпитних стилова родитеља постоје три димензије и то: *ауторитативни*, *ауторитарни* и *пермисивни*. Испољеност димензија васпитних стилова посебно је рачуната код мајки и очеве ученика.

Као условно зависна варијабла у истраживању је третирана испољеност димензија самоефикасности. Доживљај самоефикасности код деце и младих највише долази до изражаја у три сфере функционисања, те се тако могу издвојити три аспекта самоефикасности (Muris, 2001): *академска*, *социјална* и *емоционална самоефикасност*. Димензије самоефикасности су операционално одређене преко постигнутих скорова на Упитнику самоефикасности за децу (Self-efficacy Questionare for Children – SEQ-C, Muris, 2001).

ХИПОТЕЗА

Очекује се да постоји статистички значајни модел предвиђања димензија самоефикасности из свих васпитних стилова родитеља код ученика основне музичке школе. Према резултатима досадашњих истраживања може се претпоставити да ће ауторитативни васпитни стил оба родитеља бити најдоследнији статистички значајан предиктор свих димензија самоефикасности (Tom et al., 2012; Turner et al., 2009).

УЗОРАК

Узорак је пригодан и састоји се од 160 ученика основне музичке школе, уједначених по полу (80 дечака и 80 девојчица). Истраживањем су обухваћени ученици виших разреда основне школе „Стеван Стојановић Мокрањац“ у Новом Пазару (адолесценти који припадају подпериоду ране адолесценције од 11. до 14. године), са свих шест одсека: за клавир, хармонику, гитару, флауту, виолину и кларинет. Изабрани су ученици виших разреда Основне музичке школе због немогућности примене упитника истраживања на млађе ученике.

ИНСТРУМЕНТИ ИСТРАЖИВАЊА

За процену васпитних стилова коришћен је Упитник PSDQ (Parenting Styles and Dimensions Questionnaire; Robinson, Mandlco, Frost Olsen, Hart, 1995, 2001). Упитник се састоји од 32 ајтема у формату петостепене Ликертове скале за одговарање, где се посебно процењују васпитни стилови за мајку и оца. Ајтеми су распоређени у три скале: ауторитарни (15 ајтема), ауторитарни (12 ајтема) и пермисивни (5 ајтема). Упитник је задовољавајуће поузданости (Robinson et al., 1995). Ауторитативни стил износи 0,91, Ауторитарни стил 0,86 и Пермисивни стил 0,75.

За процењивање самоефикасности коришћен је Упитник самоефикасности за децу (Self-efficacy Questionare for Children – SEQ-C, Muris, 2001, према: Vulić-Prtorić i sar., 2006). Упитник садржи 24 ајтема који се односе на процену три домена самоефикасности: социјалне (9 ајтема), академске (8 ајтема) и емоционалне (7 ајтема), а испитаник процењује степен свог слагања са њима на петостепеној скали Ликертовог типа. Теоријски распон скорова за субскалу Социјалне самоефикасности креће се од 9 до 45, за субскалу Академске самоефикасности од 8 до 40 и за субскалу Емоционалне самоефикасности од 7 до 35. Упитник је задовољавајуће поузданости (Vulić-Prtorić i sar., 2006). Коефицијент поузданост за скалу у целини и по субскалама је задовољавајућа (Vulić-Prtorić i sar., 2006). Поузданост инструмента је задовољавајућа; за скалу у целини износи 0,87, за субскалу Социјална самоефикасност 0,81, за Академску самоефикасност 0,82 и за Емоционалну самоефикасност 0,87.

РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Први циљ истраживања односио се на тестирање испољености васпитних стилова родитеља код деце основне музичке школе, као и тестирање испољености самоефикасности, мерене преко скорова на димензијама академске, социјалне и емоционалне самоефикасности код деце основне музичке школе. Како бисмо то проверили спровели смо дескриптивну статистику, а резултати су приказани у Табели 1.

СКАЛЕ	ТЕОР. МИН	ТЕОР. МАХ	ЕМП. МИН	ЕМП. МАХ	АС	СД
АУТОРИТАТИВНИ СТИЛ ОЦА	15	75	15.00	75.00	58.366	9.757
АУТОРИТАРНИ СТИЛ ОЦА	12	60	12.00	49.00	26.919	8.121
ПЕРМИСИВНИ СТИЛ ОЦА	5	25	6.00	22.00	13.603	3.028
АУТОРИТАТИВНИ СТИЛ МАЈКЕ	15	75	31.00	75.00	61.878	8.864
АУТОРИТАРНИ СТИЛ МАЈКЕ	12	60	12.00	56.00	28.684	8.894
ПЕРМИСИВНИ СТИЛ МАЈКЕ	5	25	8.00	25.00	14.334	3.202
СОЦИЈАЛНА САМОЕФИКАСНОСТ	9	45	14.00	44.00	34.469	5.541
АКАДЕМСКА САМОЕФИКАСНОСТ	8	40	13.00	40.00	29.447	5.644
ЕМОЦИОНАЛНА САМОЕФИКАСНОСТ	7	35	9.00	35.00	24.494	4.728

ТАБЕЛА 1: МЕРЕ ДЕСКРИПТИВНЕ СТАТИСТИКЕ ДИМЕНЗИЈА ВАСПИТНИХ СТИЛОВА РОДИТЕЉА И ДИМЕНЗИЈА САМОЕФИКАСНОСТИ УЧЕНИКА

Легенда: Теор. мин. Теоријски минимум; Теор. макс. – теоријски максимум; Емп. мин. – остварени минимум; Емп. макс. – Остварени максимум АС – Аритметичка средина; СД – Стандардна девијација

Приказани резултати показују да су мере просечних постигнутних скорова на Ауторитативном стилу родитеља (оца и мајке појединачно) више у односу на теоријске просеке, док су на Ауторитарном и Пермисивном стилу ниже у односу на теоријске просеке, што указује на то да већина ученика своје родитеље процењује ауторитативним. Мере просечних постигнутних скорова на свим димензијама самоефикасности су више у односу на теоријске просеке. Приказани резултати нам могу указати да ученици основне музичке школе, обухваћени овим истраживањем, перципирају васпитни стил родитеља као ауторитативни, као и то да су у свим димензијама самоефикасни.

У даљој анализи приказано је испитивање предиктивне моћи појединих димензија родитељских стилова у односу на димензије самоефикасности код ученика музичке школе и ученика основне школе општег типа. За испитивање овог истраживачког проблема коришћена је мултипла линеарна регресиона анализа. Предиктори су димензије родитељских стилова, док су критеријуми димензије самоефикасности. Рађене су одвојене регресионе анализе за сваку димензију самоефикасности. Резултати су приказани у табелама 2, 3. и 4.

ДИМЕНЗИЈЕ РОДИТЕЉСКИХ СТИЛОВА КАО ПРЕДИКТОРИ ДИМЕНЗИЈЕ СОЦИЈАЛНЕ САМОЕФИКАСНОСТИ

МОДЕЛ	R	R ²	ПРИЛАГОЂЕНИ R ²	СТАНДАРДНА ГРЕШКА	F	P
	0.53	0.28	0.25	4.84	10.02	0,00***

ТАБЕЛА 2: МУЛТИПЛА РЕГРЕСИОНА АНАЛИЗА: ДИМЕНЗИЈЕ РОДИТЕЉСКИХ СТИЛОВА КАО ПРЕДИКТОРИ ДИМЕНЗИЈЕ СОЦИЈАЛНЕ САМОЕФИКАСНОСТИ КОД УЧЕНИКА МУЗИЧКЕ ШКОЛЕ (ЕНТЕР ПОСТУПАК)

R – коефицијент мултипле корелације; R² – коефицијент мултипле детерминације; Прилагођени R² – кориговани коефицијент мултипле детерминације; ***Корелација је статистички значајна на нивоу .001

Приказани резултати показују да је модел статистички значајан. Коефицијент мултипле корелације износи R=0.53 и указује на то да између димензија родитељских стилова и Социјалне самоефикасности код ученика музичке школе постоји умерена повезаност. Процент објашњене варијансе на димензији Социјалне самоефикасности који се може приписати тестираном скупу предиктора је 25%.

У моделу издвојеног скупа предикторских варијабли, статистички значајни предиктор Социјалне самоефикасности код ученика музичке школе је димензија Ауторитативни стил мајке. Више скорове на димензији Социјалне самоефикасности предвиђају виши скорови на димензији Ауторитативни стил мајке. Већа израженост Ауторитативног стила мајке значајно доприноси предвиђању социјалне самоефикасности ученика.

ДИМЕНЗИЈЕ РОДИТЕЉСКИХ СТИЛОВА КАО ПРЕДИКТОРИ ДИМЕНЗИЈЕ АКАДЕМСКЕ САМОЕФИКАСНОСТИ

МОДЕЛ	R	R ²	ПРИЛАГОЂЕНИ R ²	СТАНДАРДНА ГРЕШКА	F	P
	0.50	0.25	0.22	4.61	8.31	0.00***

ТАБЕЛА 3: МУЛТИПЛА РЕГРЕСИОНА АНАЛИЗА: ДИМЕНЗИЈЕ РОДИТЕЉСКИХ СТИЛОВА КАО ПРЕДИКТОРИ ДИМЕНЗИЈЕ АКАДЕМСКЕ САМОЕФИКАСНОСТИ КОД УЧЕНИКА МУЗИЧКЕ ШКОЛЕ (ЕНТЕР ПОСТУПАК)

R – коефицијент мултипле корелације; R² – коефицијент мултипле детерминације; Прилагођени R² – кориговани коефицијент мултипле детерминације; ***Корелација је статистички значајна на нивоу .001

Утврђено је да је модел статистички значајан. Коефицијент мултипле корелације износи $R=0.50$ и указује на то да између димензија родитељских стилова и Академске самоефикасности код ученика музичке школе постоји умерена повезаност. Процент објашњене варијансе на димензији Академске самоефикасности који се може приписати тестираном скупу предиктора је 22%.

ПРЕДИКТОРСКЕ ВАРИЈАБЛЕ	β	p	R	R_p	R_s
АУТОРИТАТИВНИ СТИЛ ОЦА	0.45	0.00	0.43	0.34	0.31
АУТОРИТАРНИ СТИЛ ОЦА	0.02	0.87	-0.18	0.01	0.01
ПЕРМИСИВНИ СТИЛ ОЦА	0.04	0.68	0.10	0.03	0.03
АУТОРИТАТИВНИ СТИЛ МАЈКЕ	-0.03	0.73	0.30	-0.03	-0.02
АУТОРИТАРНИ СТИЛ МАЈКЕ	-1.24	0.02	-0.26	-0.18	-0.16
ПЕРМИСИВНИ СТИЛ МАЈКЕ	-0.07	0.43	-0.04	-0.06	-0.06

ТАБЕЛА 4: ДИМЕНЗИЈЕ РОДИТЕЉСКИХ СТИЛОВА КАО ПРЕДИКТОРИ ДИМЕНЗИЈЕ АКАДЕМСКЕ САМОЕФИКАСНОСТИ КОД УЧЕНИКА МУЗИЧКЕ ШКОЛЕ

β – стандардизовани коефицијенти; p – статистичка значајност; R – корелација нултог реда; R_p – парцијална корелација; R_s – семипарцијална корелација.

У моделу издвојеног скупа предикторских варијабли, статистички значајни предиктори Академске самоефикасности код ученика музичке школе су димензије Ауторитативни стил оца и Ауторитарни стил мајке. Више скорове на димензији Академске самоефикасности предвиђају виши скорови на димензији Ауторитативни стил оца и нижи на димензији Ауторитарни стил мајке. Већа израженост Ауторитативног стила оца и мања израженост Ауторитарног стила мајке значајно доприноси предвиђању већој академској самоефикасности ученика.

ДИМЕНЗИЈЕ РОДИТЕЉСКИХ СТИЛОВА КАО ПРЕДИКТОРИ ДИМЕНЗИЈЕ ЕМОЦИОНАЛНЕ САМОЕФИКАСНОСТИ

Коефицијент мултипле корелације износи $R=0.25$ у моделу односа димензија васпитних стилова и димензије емоционалне самоефикасности код ученика музичке школе није статистички значајан што указује на то да између димензија родитељских

стилова и димензије емоционалне самоефикасности код ученика музичке школе не постоји повезаност.

ДИСКУСИЈА

На основу добијених резултата може се донекле стећи увид у однос између родитељских васпитних стилова и самоефикасности код ученика основне музичке школе. Наиме, добијени резултати показују да су мере просечних постигнутних скорова на ауторитативном стилу родитеља више у односу на теоријске просеке, што указује на то да већина ученика обухваћених истраживањем своје родитеље процењује ауторитативним. Насупрот томе, на ауторитарном и пермисивном стилу су мере просечних постигнутних скорова ниже у односу на теоријске просеке, што би значило да ова два стила нису изражена међу родитељима ученика из узорка. Ауторитативни васпитни стил родитеља сматра се најоптималнијим стилем за развој деце (Pelemiš, 2017). Мере просечних постигнутних скорова на свим димензијама самоефикасности су више у односу на теоријске просеке, што указује на то да ученици обухваћени истраживањем сопствену способност организовања и извршавања акција процењују вишом (Bandura, 1997).

Што се тиче димензија родитељских стилова као предиктора димензија Социјалне самоефикасности утврђено је да је модел статистички значајан и да између њих постоји умерена повезаност. Потврђено је да је статистички значајан предиктор Социјалне самоефикасности код ученика музичке школе димензија Ауторитативни стил мајке. Више скорове на димензији социјалне самоефикасности предвиђају виши скорови на димензији Ауторитативни стил мајке. Другим речима, већа израженост Ауторитативног стила мајке значајно доприноси предвиђању веће социјалне самоефикасности ученика, што је резултат који је очекиван и у складу је са претходним истраживањима (Darling, 2007; Florish, 1997; Tucker et al., 1998; Tety et al., 1991, према: Seifi, 2016; Tam et al., 2012; Yousaf, 2015). Будући да се уверења о сопственој ефикасности формирају током живота захваљујући искуству, вербалним порукама, деловању социјалних фактора, викаријским условљавањем (Bandura, 1996; Опачић, 1995; Bong & Skalvik, 2003), као и да успешна искуства делују подстичуће на самоефикасност (Mattern & Shaw, 2010), очекивано је да ауторитативни стил мајке (које позитивно поткрепљују просоцијално понашање

своје деце) бива статистички значајан предиктор социјалне ефикасности деце.

Када су у питању димензије родитељских стилова као предиктори димензија Академске самоефикасности код ученика музичке школе, резултати показују да је модел статистички значајан и да постоји умерена повезаност између родитељских стилова и димензија Академске самоефикасности. У моделу издвојеног скупа предикторских варијабли, статистички значајни предиктори академске самоефикасности код ученика музичке школе су димензије Ауторитативни стил оца и Ауторитарни стил мајке. Више скорове на димензији академске самоефикасности предвиђају виши скорови на димензији Ауторитативни стил оца и нижи на димензији Ауторитарни стил мајке. Добијени резултати значе да већа израженост Ауторитативног стила оца и мања израженост Ауторитарног стила мајке значајно доприносе предвиђању веће академске самоефикасности ученика. У питању је очекиван резултат, јер постоје емпиријске потврде (Lease & Dahlbeck, 2009; Turner, Chandler, Heffer, 2009, према: Tam et al., 2012) да је ауторитативни стил родитеља значајан предиктор академске самоефикасности и академског постигнућа.

Што се тиче димензија родитељских стилова као предиктора димензије Емоционалне самоефикасности код ученика музичке школе, добијени налази указују на то да оба ова модела нису статистички значајна, односно, да између димензија родитељских стилова и димензија Емоционалне самоефикасности код ученика музичке школе не постоји повезаност, што упућује на потребу за даљим истраживањима. Притом, треба имати у виду чињеницу да самоефикасност није статичан конструкт, већ да се мења и зависи од искустава појединца током живота, као и од капацитета појединаца да уче из својих искустава (Bandura, 1997). Са тим у вези, препорука је да се, најпре, однос између ових варијабли испитује на већем узорку, као и да се испитују друге варијабле које би могле да буду предиктори Емоционалне самоефикасности, као што су емоционална саморегулација, карактеристике личности (на пример, димензије попут Неуротицизма, Екстраверзије–Интроверзије и слично).

ЗАКЉУЧАК

Основна идеја рада је скретање пажње научној и стручној јавности на значај истраживања даровитих ученика, како би се кроз испитивање одређених варијабли и утврђивања неких карактеристика утврдиле њихове специфичности, а све са циљем орга-

низовања адекватније подршке и помоћи током одрастања и образовања. Приказано истраживање је рађено на селекционисаном узорку (ученици основне музичке школе), те стога добијени резултати захтевају наставак истраживања ове проблематике на већем узорку и уз укључивање других варијабли.

Имајући у виду да савремена одређења даровитости подразумевају да је поред неопходне биолошке основе даровитост једним делом и научена и то кроз свакодневне интеракције појединца са особама из непосредног окружења (Galbraith, 2007) и да се на развој даровитости може утицати током одрастања кроз разноврсне подстицајне активности (Sekulić-Majures, 1995) поставља се питање улоге родитеља. Приказани резултати у овом раду су скроман допринос расветљавању сложеног одговора на питање да ли на основу вапитних стилова родитеља можемо предвидети самоефикасност њихове деце. Прецизнији одговори захтевају наставак истраживања како би се додатно дефинисала улога родитеља.

-
- ЛИТЕРАТУРА Богуновић, Б. и Мировић, Т. (2014). Високо образовање музички даровитих: студентске процене компетенција наставника. *Примењена психологија*, 7 (3), 469–492.
- Коцопељић, Ј., Пекић, Ј., Генц, А. (2008). Релације између васпитних ставова родитеља и ауторитарности деце. *Педагошка стварност*, 9–10, 1027–1038.
- Милановић, А. (2017). Теорије о даровитима. *Годишњак Педагошког факултета у Врању*, VIII (1), 191–201.
- Милановић-Доброта, Б. и Радић-Шестић, М. (2012). Значај модела самоефикасности у васпитно-образовном раду са адолесцентима. *Специјална едукација и рехабилитација*, 11 (4), 637–655.
- Миленковић, А. и Хаџи-Пешић, М. (2006). Повезаност васпитних стилова родитеља, екстраверзије-интроверзије и асертивности. *Годишњак за психологију*, 4, 89–108.
- Минић, Ј. (2019). *Збирка вежби из развојне психологије*. Косовска Митровица: Филозофски факултет.
- Николић, И. (2016). *Процена музичких способности у процесу идентификације музички талентованих ученика млађе школског узраста* (одбрањена докторска дисертација). Врање, Педагошки факултет.
- Опачић, Г. (1995). *Личност у социјалном олегалу*. Београд: Институт за педагошка истраживања.

- Смедеревац, С. и Митровић, Д. (2006). *Личносћ – мейоде и модели*. Београд: Центар за примењену психологију.
- Стојаковић, П. (2013). *Рођени да сиварају*. Бања Лука: Филозофски факултет.
- Тодоровић, Ј. (2004). Васпитни стилови и стабилност самопоштовања адолесцената. *Психологија*, 37 (2), 183–193.
- Хрњица, С. (2004). *Школа по мери дејтеља*. Београд: Институт за психологију Филозофског факултета.
- Црњаковић, Б., Стојиљковић, С., Тодоровић, Ј. (2008). Васпитни стил родитеља и локус контроле адолесцената. *Насиљава и васпитање*, 57 (4), 514–529.
- Altaras, A. (2006). *Darovitost i podbacivanje*. Beograd: Institut za psihologiju – Društvo psihologa Srbije
- Babaeva, J. D. (2013). Fundamental Principles of the Cultural-Activity Approach in the Psychology of Giftedness. *Psychology in Russia: State of the Art*, 6 (4), 109–119.
- Bandura, A. (1993). Percieved Self-Efficacy in Cognitive Development and Functioning. *Educational Psychologist*, 28 (2), 117–148.
- Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: The exercise of control*. New York: Freeman.
- Bandura, A., Barbaranelli, C., Caprara, G. V., Pastorelli, C. (1996). Multifaceted impact of self-efficacy beliefs on academic functioning. *Child Development*, 67 (3), 1206–1222.
- Bogunović, B., & Krnjaić, Z. (2013). Supporting development of gifted children in Serbia. *ECHA NEWS*, 27 (2), 18–20.
- Bong, M. & Skaalvik, E. M. (2003). Academic Self-Concept and Self-Efficacy: How Different Are They Really? *Educational Psychology Review*, 15 (1), 1–40.
- Ћудина-Обрадовић, М. и Обрадовић, Ј. (2006). *Психологија брака и обитељ*. Загреб: Golden marketing – Tehnička knjiga.
- Darling, N. (1999). *Parenting Style and Its Correlates*. ERIC Digest.
- Gagné, F. (1985). Giftendess and talent: Reexamining a reexamination of the difinitions. *Gifted Child Quarterly*, 29, 103–112.
- Galbraith, J. (2007). *Kako prepoznati darovito dete*. Загреб: Veble commerce.
- George, D. (2004). *The challenge of the gifted child*. London: David Fulton publishers.
- Grandić, R. i Letić, M. (2008). Pedagoška strategija podsticanja darovitosti. *Pedagoška stvarnost*, 54 (9–10), 865–881.
- Klemenović, J. i Andre, L. (2008): Podrška porodici u vođenju muzički darovite dece predškolskog uzrasta. Zbornik radova sa 14. međunarodnog naučnog skupa *Porodica kao faktor podsticanja darovitosti*, (294-306), Vršac: Visoka škola

- strukovnih studija za obrazovanje vaspitača „Milailo Palov“. ISSN1820-1911 ISBN978-86-7372-10
- Koren, I. (1989). *Kako prepoznati i identificirati nadarenog učenika*. Zagreb: Školske novine.
- Kurup, A., Basu, A., Chandra, A., Jayan, P., Nayar, S., Jain, G., Rao, A. (2013). *Giftedness in Children*. Bangalore India: National Institute of Advanced Studies.
- Lease, S. H. & Dahlbeck, D. T. (2009). Parental influences, career decision-making attributions, and self-efficacy: Differences for men and women? *Journal of Career Development*, 36 (2), 95–113.
- Macuka, I. (2007). Skala percepcije roditeljskog ponašanja – procjena valjanosti. *Suvremena psihologija*, 10 (2), 179–199.
- Macynure, C. (2008). *Gifted and Talented Children 4–11, Understanding and Supporting their Development*. Routledge: A David Fulton Book.
- Mattern, K. D., Shaw, E. J. (2010). A Look Beyond Cognitive Predictors of Academic Success: Understanding the Relationship Between Academic Self-Beliefs and Outcomes. *Journal of College Student Development*, 51 (6), 665–678.
- Milošević, I. (2016). Odnos nastavnika prema muzički nadarenim učenicima u srednjoj stručnoj školi i Gimnaziji. *Artefact*, 2 (1), 43–52.
- Muris, P. (2001). A brief questionnaire for measuring self-efficacy in youths. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, 23, 145–149.
- Pelemiš, D. (2017). Vaspitni stil roditelja kao faktor opšteg uspeha učenika. *Pedagoška stvarnost*, LXIII (1), 27–40.
- Píórkowska-Petrović, K. (1990). *Дейте у нейошћуној йородици*. Београд: Просвета – Институт за педагошка истраживања.
- Renzulli, J. (2003). The Three-Ring Conception of Giftedness Its Implications for Understanding the Nature of Innovation. *The International Handbook on Innovation*, 79–96.
- Robinson, C. C., Mandlco, B., Frost Olsen, S., Hart, C. H. (1995). Authoritative, authoritarian, and permissive parenting practices: Development of a new measure. *Psychological Reports*, 77, 819–830.
- Robinson, C. C., Mandlco, B., Olsen, S. F., Hart, C. H. (2001). The Parenting Styles and Dimensions Questionnaire (PSQD). In: B. F. Perlmutter, J. Touliatos, G.W. Holden (Eds.), *Handbook of family measurement techniques: Vol. 3. Instruments & index* (319–321). Thousand Oaks: Sage.
- Roboteg Šarić, Z., Merkaš, M., Majić, M. (2011). Nada i optimizam adolescenata u odnosu na roditeljski odgojni stil. *Napredak*, 152 (3–4), 373–388.
- Seifi, M. (2016). The effect of parenting styles on students' self-efficacy. *International Journal of Humanities and Cultural Studies*, 2356–5926.

Sekulić-Majurec, (1995). Darovita deca i obetelj. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 4 (4-5) (18-19), 551-561.

Šimunović, Z. (2013). Otkrivanje i rad sa darovitim učenicima u glazbenoj školi. *Život i škola*, 29 (1), 288-299.

Turner, E. A., Chandler, M., Heffer, R. W. (2009). The influence of parenting styles, achievement motivation and self-efficacy on academic performance in college students. *Journal of College Student Development*, 3, 337-346.

Tam, C. L., Chong, A., Kadirvelu, A., Khoo, Y. T. (2012). Parenting styles and self-efficacy of adolescents: Malysian scenario. *Global Journal of Human Social Science, Arts & Humanities*, 14 (1), 19-25.

Vulić-Prtorić, A., Sorić, I., Kramar, V., Macuka, I. (2006). Uпитnik samoeфикаsnosti za decu-SEQ-C. U: K. Lacković-Grgin, A. Bautović, V. Ćubela, Z. Penezić (ur.), *Zbirka psihologijskih skala i upitnika*. Svezak 3 (87-92). Zadar: Filozofski fakultet.

Yousaf, S. (2015). Parenting style and self-efficacy among adolescents. *Research on Humanities and Social Sciences*, 5 (3), 25-28.

SENKA M. KOSTIĆ

JELENA LJ. MINIĆ

UNIVERSITY OF PRIŠTINA IN KOSOVSKA MITROVICA, FACULTY OF PHILOSOPHY

ELMA E. ROVČANIN

PRIMARY SCHOOL, BOŠKO BUHA, PRIJEPOLJE

SUMMARY

PARENTING STYLES AS PREDICTORS OF DIMENSIONS OF SELF-EFFICACY
IN STUDENTS OF ELEMENTARY MUSIC SCHOOL

The basic problem of the research was contained in the question of whether the educational styles (authoritarian, authoritative and permissive) were statistically significant predictors of dimensions of self-efficacy (academic, social and emotional) in primary music school students. The sample was apposite and consists of 160 students of elementary music school, uniform by gender (80 boys and 80 girls). The PSDQ questionnaire (for measuring parenting styles) and the self-efficacy questionnaire for children were used in the study.

Results shown that the students of elementary music school exhibited a high degree of self-efficacy on all three dimensions; as well as experiencing the parenting style of parents as like authoritative. Parenting styles proved to be good predictors of academic ($r^2 =$

0.25) and social ($r^2 = 0.22$) self-efficacy; while it is not possible to predict the degree of emotional self-efficacy in students of elementary music school based on their knowledge of parenting styles.

KEYWORDS: parenting styles, self-efficacy, giftedness, talent.

Овај чланак је објављен и дистрибуира се под лиценцом Creative Commons Ауторство-Некомерцијално Међународна 4.0 (CC BY-NC 4.0 | <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).

This paper is published and distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution-NonCommercial International 4.0 licence (CC BY-NC 4.0 | <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).